

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Kuntien rahoitus kokonaisuudessaan muodostuu pääasiassa muista kuin kotoutumislain mukaisista korvauksista, mutta kuntien kotouttamispalvelujen rahoitus muodostuu suurilta osin juuri kotoutumislain mukaisista korvauksista. Samaan aikaan suunnitellaan kotoutumissuunnitelman ja kunnille maksettavien kotoutumislain mukaisten korvausten keston lyhentämistä sekä siirretään työllisyyspalvelut kuntien järjestämisvastuulle 2025 alkaen. Kunnille siirtyy myös uusia kotoutumiseen liittyviä tehtäviä kuten kotoutumiskoulutusten ja omakielisen yhteiskuntaorientaation järjestäminen, jotka osittain korvataan kotoutumislain mukaisina korvauksina ja osittain valtionosuutena. Olisi tärkeää varmistaa, että kunnilla on riittävästi resursseja näiden lakisääteisten palvelujen tarjoamiseen ja verrata tällä hetkellä kotoutumiskoulutukseen käytettäviä resursseja tuleviin kuntien käytössä oleviin resursseihin. Olisi myös huomioitava, että järjestämisvastuun siirtyessä ja uusien palvelujen käynnistämisessä tarvitaan enemmän resursseja kuin jo käynnissä olevan toiminnan ylläpitämisessä.

Hallituksen esityksessä todettiin, että maahanmuuttaneiden taloudellinen integraatio ja motivaatio kotoutua vaarantuvat, jos nopealle työllistymiselle maahantulon jälkeen asetetaan rakenteellisia esteitä (Brell ym., 2020; Marbach ym., 2018). Pohjanmaan ELY-keskus katsoo, että kotoutumisen alkupään palvelujen tehostaminen ja nopeuttaminen ei todennäköisesti tule käytännössä toteutumaan ainakaan ensimmäisten vuosien aikana, sillä palvelujen uudelleen organisointi vie paitsi resursseja, myös aikaa. Laskennallisen korvauksen keston lyhentäminen kunnille siirtyvien uusien vastuiden yhteydessä ei tue muutosten toimeenpanoa taikka kotoutumiselle asetettujen tavoitteiden, kuten nopean työllistymisen, saavuttamista.

Tälläkään hetkellä osa kotoutujista ei ehdi kotoutumissuunnitelman keston puitteissa saavuttaa sellaista kielitaitoa, että tarvetta kotoutumisen palveluille ei olisi. Monikielinen yhteiskuntaorientaatio on loistava lisä maahanmuuttaneiden neuvontapalveluihin, mutta suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisen aihepiiri on niin laaja, että käytännössä tarve tulkkaukselle

ei tule yhteiskuntaorientaation järjestämisen myötä vähenemään. Tarvetta kotoutuskoulutukselle on myös kotoutumisajan ylittäneillä tai pitkään maassa, esimerkiksi työelämässä, olleilla henkilöillä. Laskennallisten korvausten keston lyhentäminen voi johtaa tulkkauspalvelujen ja kotoutumisen palvelujen tarjoamisen rajoittamiseen kunnissa.

Hallituksen esityksessä todettiin vanhempien kotoutumisen tuen vaikuttavan tutkitusti heidän lastensa koulutus- ja työllisyyspolkuihin (Pesola & Sarvimäki, 2022) ja vähentävän poikien rikoksilla oireilua (Foged ym., 2023). Hallitusohjelmassa on nimenomaan haluttu puuttua nuorten rikollisuuden ja jengiytymisen ehkäisyyn, joten kotoutumisen tuen palvelujen ja niistä aiheutuvien kustannusten korvauksen keston lyhentäminen ja alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten aikuistumisen tuen ikärajan laskeminen ovat ristiriidassa myös em. tavoitteisiin nähden.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksesta (32 a §)

Hallituksen esityksessä on viitattu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannusten perimisessä sosiaali- ja terveystaloudellisiin käytössä olevaan käytäntöön käyttämättä jääneiden ajanvarausten maksuista. Sosiaali- ja terveystaloudellisten palvelujen osalta ei ole säädetty erikseen maksua perittäväksi vain niistä tapaamisista, joissa on käytetty tulkkauspalvelua vaan kaikkien asiakkaiden osalta käytäntö on sama. Jos maksu käyttämättä jääneestä tapaamisesta halutaan ottaa käyttöön, sen tulisi ottaa yhdenvertaisuuden vuoksi käyttöön kaikkien työllisyyspalvelujen asiakkaiden osalta tai ei ollenkaan. Pohjanmaan ELY-keskus ja TE-toimisto kuitenkin katsovat, että työllisyyspalvelujen tulisi lähtökohtaisesti olla maksuttomia kaikille.

Myös hallinnollinen työ voi tällaisen maksun käyttöönotossa osoittautua itse maksusta saatavia tuloja kalliimmaksi, joten Pohjanmaan ELY-keskus ja TE-toimisto yhdessä ehdottavat, että maksun käyttöönoton sijaan muutettaisiin työttömyysturvalakia aikaisempaa vastaavaksi siten, että työnhaku päättyisi jo ensimmäisellä kerralla, jos asiakas ei saavu varatulle ajalle. Tällä tavalla hallituksen esityksessä mainitut tavoitteet yhteiskunnan tarjoamien palvelujen arvostuksen lisäämisestä ja vastuullisuuden kokemuksesta tulisivat toteutetuiksi ilman hallinnollisten kustannusten merkittävää lisäystä.

Pohjanmaan ELY-keskus toteaa lisäksi, että kohtuuttomuus on vaikeasti määriteltävä käsite, joka voi johtaa erilaisiin käytäntöihin eri alueilla ja täten heikentää asiakkaan oikeutta saada yhdenvertaista kohtelua asuinpaikasta riippumatta. Maksun perimisen voidaan katsoa olevan kohtuutonta esimerkiksi työttömän maahanmuuttaja-asiakkaan käytettävissä oleviin tuloihin verrattuna erityisesti, jos suunnitellut leikkaukset työttömyysetuuteen kielitaitotason perusteella toteutuvat. Maksujen perimisen voidaan myös katsoa olevan kohtuutonta, jos luku- ja kirjoitustaidoton tai kielitaidoton maahanmuuttaja-asiakas ei ole ymmärtänyt tapaamiskutsua tai saanut apua sen tulkitsemiseen tai esteestä ilmoittamiseen. Apua ilmoittamiseen ei välttämättä ole tarjolla varsinkaan, jos laskennallisten korvausten leikkaamisella tulee olemaan vaikutusta kuntien ohjaus- ja neuvontapalveluiden saatavuuteen. Jos maksu jää maahanmuuttaja-asiakkaan maksettavaksi, se lisää todennäköisesti toimeentulotuen kustannuksia.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Hallitusohjelmassa on esitetty painopisteen siirtoa korjaavista palveluista kohti varhaisempaa tukea ja apua sekä ennaltaehkäisyä. Alaikäisten yksin tulleiden lasten ja nuorten tuessa säästäminen voi pahimmillaan johtaa kalliiden lastensuojelupalveluiden ja sosiaalihuollon tarpeisiin. Laskemalla aikuistumisen tuen ikärajaa ei Pohjanmaan ELY-keskuksen näkemyksen mukaan vastata myöskään hallitusohjelman tavoitteisiin nuorisorikollisuuden ja jengiytymisen ehkäisystä. Hallituksen esityksessä todetaan aikuistumisen tuen ikärajan laskemisen taloudellisten vaikutusten olevan vähäisiä. Jos ikärajaa päätetään kuitenkin muuttaa, Pohjanmaan ELY-keskus katsoo, että aikuistumisen tuen ikärajan täytyisi olla samassa linjassa lastensuojelulain jälkihuollon ikärajan kanssa.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Pohjanmaan ELY-keskus toivoo selkeää ja käytännön kannalta järkevää työnjakoa kuntien ja hyvinvointialueiden välille pakolaisten vastaanottoon ja alkupäivien palvelujen järjestämiseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattiosaamista vaativien palvelujen tulisi kuulua selkeästi hyvinvointialueille, kun taas muut palvelut, kuten asunnon hankkiminen ja kalustaminen voisivat kuulua kunnan kotouttamispalveluille. Näin sosiaali- ja terveydenhuollon rajalliset resurssit tulisi kohdennettua asianmukaisesti.

Muut huomiot

Kunnille ollaan siirtämässä kustannuksiltaan ja vaikutuksiltaan merkittäviä kotouttamisen ja työllisyyden palveluja, joiden onnistuneeseen toteuttamiseen vaaditaan riittävästi resursseja. Suunniteltujen toimien vaikutusten arvioinnille olisi annettava riittävästi aikaa ja keskenään ristiriitaisiin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin olisi kiinnitettävä enemmän huomiota.

Bilen Anne
Pohjanmaan ELY - ja Pohjanmaan TE-toimisto yhdessä